

SPECIAL ONDERWIJS & ARBEIDSMARKT

KENGEGEVENS

NAAM

Dany Jacobs

TITEL

prof.dr.

LEEFTIJD

57

FUNCTIE

hoogleraar Industriële
Ontwikkeling en
Innovatiebeleid,
Universiteit van
Amsterdam

lector Kunst, Cultuur en
Economie, Hogeschool
van Arnhem en
Nijmegen (HAN) en
ArtEZ hogeschool voor
de kunsten

OPLEIDING

Bedrijfsociologie,
Katholieke Universiteit
Leuven
promotie Sociale
Wetenschappen,
Katholieke Universiteit
Nijmegen

BOEK

Het Kennisoffensief.
Slim concurreren in de
kenniseconomie (1996)

PROF.DR. DANY JACOBS PLEIT VOOR TIJZEN BEPERKT AANTAL TOPGEBIEDEN

'Het innovatiebeleid

He Interview

De afgelopen jaren was prof.dr. Dany Jacobs een van de onafhankelijke deskundigen die voor de overheid aanvragen voor grootschalige innovatieprogramma's beoordeelden. Hij ziet met lede ogen aan hoe onder het kabinet-Rutte niet de kwaliteit van de plannen, maar de kracht van de achterliggende lobby de doorslag dreigt te geven. 'Een krachtige lobby betekent niet automatisch dat het onderzoek ook sterk is.'

EERST MAAR EVEN RECAPITULEREN. NEDERLAND zet sinds jaar en dag een deel van de aardgasbaten opzij om te investeren in de toekomst van de economie. Afhankelijk van de olieprijs is het te investeren bedrag uit dit zogeheten Fonds Economische Structuurversterking (FES, vroeger bekend als ICES/KIS) het ene jaar groter dan het andere. Het FES bekostigt grote infrastructurele projecten, maar ook uitgebreide onderzoeksprogramma's, die tot industriële vernieuwing kunnen leiden. Ministeries, universiteiten, andere onderzoeksinstituten en bedrijven vechten uiteraard om het geld van het FES. Al deze belangenorganisaties lobbyen om het hardst wie welk deel van de pot voor zijn favoriete vakgebied mag inzetten. De beoordeling ligt uiteindelijk in handen van een onafhankelijke commissie, de Commissie van Wijzen Kennis en Innovatie. De afgelopen vijf jaar was prof.dr. Dany Jacobs, hoogleraar Industriële Ontwikkeling en Innovatiebeleid aan de Universiteit van Amsterdam en daarnaast lector Kunst, Cultuur en Economie aan de hogescholen HAN en ArteZ in Arnhem, een van de leden.

De commissie met Jacobs maakte sterker dan voorheen werk van monitoring en evaluatie van projecten. Ze stelde ook dat in vette jaren niet alle beschikbare fondsen hoefden te worden verdeeld. Als er niet genoeg goede plannen waren, kon het geld net zo goed in de knip blijven tot er in een mager jaar een overschot aan plannen bestond. 'Als commissie keken we streng naar de investeringswaarde van het onderzoek', licht Jacobs toe. 'Die investering moest meer opleveren dan het aflossen van de staatsschuld. Voorheen werd er klakkeloos van uitgegaan dat investeren altijd beter was. Wij wilden dat beargumenteerd zien. Onder het huidige kabinet is het precies omgekeerd: aflossen van de staatsschuld geldt per definitie als beter dan investeren in de economie. Dat is natuurlijk ook niet waar.'

Het nieuwe ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie dreigt nu het slachtoffer te worden van lobby's, constateert Jacobs, die een lange staat van dienst heeft in inno-

vatieonderzoek. Voor zijn huidige betrekkingen werkte hij onder meer bij TNO en de universiteiten van Groningen, Eindhoven en Twente aan het onderwerp. 'Ik ben een voorstander van het hanteren van topgebieden waarin een land zijn investeringen concentreert', aldus Jacobs. 'Daar grote bedragen uit het FES in steken is goedkoop en efficiënt beleid, mits van ontvangers cofinanciering wordt verlangd en er een goede controle op de besteding is. De bestaande topgebieden zijn echter uitgebreid met een aantal nieuwe, namelijk *life science*, logistiek en energie. Veiligheid was daar ook nog bijna bij gekomen. Ik wil niet zeggen dat die gebieden onbelangrijk zijn voor Nederland, maar als er minder geld is te besteden en er ook nog eens topgebieden worden toegevoegd, dan verwatert het beleid. Bovendien betekent een krachtige lobby niet per se dat het onderzoek ook sterk is. Logistiek is een goed voorbeeld van een belangrijke sector die weinig toegevoegde waarde weet te creëren.'

Hoe belangrijk logistiek ook is voor Nederland, extra investeren in innovatie van de sector levert te weinig rendement op, meent Jacobs. Beter is het geld te steken in sectoren waarvan de innovatiekracht is bewezen. 'De industriële sterkte van een land verandert niet zo snel; Nederland is nu ongeveer goed in dezelfde dingen als in 1980.' Het heeft dan ook weinig zin om te proberen sterk te worden in een niche die al door een ander wordt bezet. In de jaren tachtig probeerde iedereen zijn eigen Silicon Valley te stichten, maar dat had weinig zin omdat die positie al was vergeven. Nederland zou een natie van dozenschuivers worden, waar schuwden de informatici, maar ruim twintig jaar later is de softwaresector marginaal, terwijl we nog altijd goed zijn in baggeren en bloemen. Op dit moment is energie internationaal sterk in de mode, maar het is zeer de vraag of Nederland zich daarin een toppositie kan verwerven. In de nadagen van het oude kabinet startten onder meer werk-

'De investering moet meer opleveren dan het aflossen van de staatsschuld'

dreigt te verwatere[n]'

geversorganisatie VNO, onderzoeksorganisatie NWO en universiteitenvereniging VSNU een stevige lobby: er zou niet langer een onafhankelijke commissie moeten zijn om het geld van het FES te verdelen, maar een Innovatieraad waarin deze organisaties zelf zouden plaatsnemen. 'Dat is de kat op het spek binden, dus daar ben ik niet voor', laat Jacobs weten. Uiteindelijk kwam het tot een merkwaardig compromis, vindt hij. De komende vier jaar is er in totaal anderhalf miljard euro te verdelen, maar niet uit het FES. In plaats daarvan komt het geld uit bestaande potjes, onder meer van NWO. 'Initiatieven uit de topgebieden zijn tot half mei in te dienen, al is niet duidelijk waaraan de plannen moeten voldoen', vertelt Jacobs. 'Het ministerie moet daar vervolgens voor september één plan van maken. De vraag is: hoe? Krijgt NWO er bijvoorbeeld nog zeggenschap over omdat het geld deels daarvandaan komt? Je zou toch willen dat er objectieve criteria en een transparante procedure zijn bij de verdeling van zo veel geld.' Hij voegt daar lachend aan toe: 'Net zoals in de afgelopen periode, toen de plannen kritisch werden beoordeeld door onafhankelijke mensen met een slecht karakter. De aanvragers waren soms boos op ons, omdat we kritische kanttekeningen durfden te plaatsen bij hun voorstellen.'

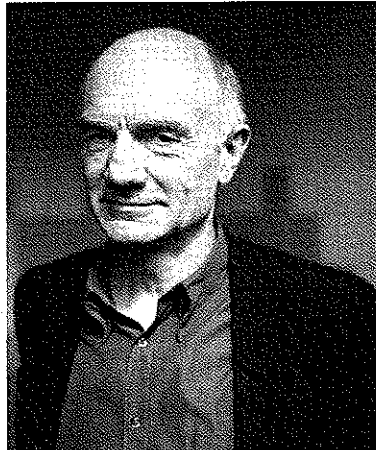
'Mijn gevoel is dat Nederland zijn verhaal over internationale concurrentie zelf niet serieus neemt', zegt Jacobs. 'Men heeft het er wel over dat er scherpe keuzes moeten worden gemaakt – want dat hoor je zo te zeggen – maar in werkelijkheid denkt men dat het wel goed komt. Het gevolg is dat minder geld over meer 'topgebieden' wordt uitgesmeerd. Het sterkste onderzoek verwatert. Belangrijke initiatieven, zoals Point One in het hightechcluster, dreigen op termijn droog te vallen. En er komt een generieke belastingverlaging. Dat is natuurlijk leuk voor iedereen, maar het bereikt uiteindelijk weinig. Ook bedrijven die geen onderdeel uitmaken van sterke clusters, zullen er last van hebben als die verzwakken.'

PRIKKELEN

Anderzijds valt te redeneren dat sterke gebieden, met een grote relevantie voor de industrie, toch in staat zouden moeten zijn zelf hun precompetitieve onderzoek te financieren. De cijfers laten al jarenlang zien dat de Nederlandse overheid naar internationale maatstaven voldoende investeert in onderzoek en ontwikkeling, terwijl het bedrijfsleven achterblijft. Bezuinigingen van overheidswege zouden bedrijven moeten prikkelen om meer zelf op te pikken. Maar Jacobs is het daar niet mee eens. 'Die internationale normen vind ik sowieso onzin. Het gaat er niet om zo veel mogelijk geld uit te geven. Ik ga ervan uit dat alle grote industriële spelers genoeg uitgeven aan R&D. Wel zijn ze de afgelopen twintig jaar beter op hun geld gaan letten. Een bedrijf als IBM was er trots op dat het wetenschappers van naam in huis had die geen onderzoek verrichten dat direct relevant was voor het bedrijf, maar die tijd is voorbij.' In plaats daarvan is er een open innovatiemodel ontstaan, waarbij fundamenteel onderzoek gezamenlijk wordt gedaan. De overheid heeft daar vanzelfsprekend een rol in, meent Jacobs, maar ze moet wel bewaken dat innovatiegelden ook daadwerkelijk de innovatie ten goede komen. En inderdaad, een te grote subsidiepot is ook niet wenselijk.

'Als je het aan NWO overlaat, wordt het onderzoek veel te publicatiegericht', stelt Jacobs. 'In sommige vakgebieden,

zoals micro-elektronica en geneeskunde, is dat niet zo'n probleem, omdat de wetenschappelijke interesse samenvalt met de technologische noden van het bedrijfsleven. Maar in andere gevallen vraagt de praktijk om andere dingen dan een artikel in een wetenschappelijk tijdschrift.' De universiteiten moeten daarom meer de praktijk worden ingetrokken. Dat wordt al sinds jaar en dag geroepen, maar het overheidsbeleid bewerkstelligt juist het omgekeerde door de nadruk te leggen op excellente prestaties in de vorm van publicaties. Hoogleraren worden vooral daarop afgerekend, niet op de betekenis van hun onderzoek voor de economie. Zelfs innovatieonder-

'Nederland neemt zijn verhaal over internationale concurrentie zelf niet serieus'

zoek dreigt soms van de praktijk af te drijven, omdat het universitaire onderzoeksbelang ophoudt bij het proefschrift of het artikel. 'Vroeger liepen bij de faculteit Bedrijfskunde vooral mensen rond die veel verstand hadden van bedrijven', signaleert Jacobs een trend in zijn eigen vakgebied, die ook voor de tu's lijkt op te gaan. 'Daarnaast waren er een aantal theoretici. Die waren ook nodig, maar daar werd toch wat meewarig op neergekeken, omdat ze nooit een bedrijf van binnen hadden gezien. Tegenwoordig is het omgekeerd: de mensen uit de praktijk worden niet serieus genomen, omdat ze niet publiceren in die tijdschriften die niemand leest.'

Hij blijft erop hameren: wanneer de overheid investeert in innovatie, doet ze dat om het bedrijfsleven internationaal meer concurrerend te maken. Natuurlijk valt niet altijd één op één de relatie tussen onderzoek en een verkoopbaar product te leggen, maar onderzoekers zijn verplicht dit in het vizier te houden. En dus mogen ze daar kritisch op worden bevraagd.

Bovendien kan het geen kwaad als geld een schaars goed is, vindt Jacobs. Dat dwingt partijen om scherp te zijn. De toepassing van het darwinisme op innovatie in de industrie heeft zijn warme belangstelling als onderzoeker. 'Het darwinisme is steeds meer een interdisciplinaire theorie, vanwaaruit totaal verschillende disciplines constructief met elkaar samenwerken. Helaas wordt er in de economie weinig mee gedaan.' Als er al mee wordt gewerkt, dan kijken economen naar bedrijven en proberen ze te analyseren waarom sommige overleven en andere niet. 'Ik kijk op het niveau van innovaties, want zonder succesvolle vernieuwingen geen succesvol bedrijf. Elke innovatie moet overleven in zijn selectieomgeving. Bedrijven die bij herhaling succesvol innoveren hebben daar blijkbaar meer verstand van.' ●

'De industriële sterkte van een land verandert niet zo snel'